

DÉNES JÓZSEF

Csepreg város a középkorban és a kora újkorban

A legújabb kori városavatás óta csak szerény mértékben folytak eredeti kutatások Csepreg középkori és kora újkori múltját illetően. Horváth Richárd¹ és Nógrády Árpád² közöltek fontos, eddig ismeretlen adatokat a Hunyadiak korából. Utóbbinak egy részletes, sok csepregi adatot tartalmazó középkori forrás közreadását is köszönhetjük.³ Dominkovits Péter a Csepreg történetében jelentős, 1605. évi események új feldolgozását végezte el.⁴

Jómagam először 1996-ban a *Tanulmányok Csepreg történetéből* kötet szerkesztése kapcsán kerültem közelebbi kapcsolatba a város középkori múltjával. Írtam is egy rövid, mindössze néhány kérdésre kitérő áttekintést az Árpád-korról, rövid kitekin-téssel Csepreg középkori városi múltjának kezdeteire.⁵ Ugyanezen év végén védtem meg doktori disszertációm, amelyben a három nyugat-dunántúli vármegye (Moson, Sopron és Vas) várai között foglalkoztam

1. kép. Csepreg 1360 körüli pecsétjének
lenyomata

*Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára.
Sopron város (Diplomatarium) (U 403)
(Házi Jenő: Sopron szabad királyi város
története. II/6. Sopron, 1943. 7.)*

- 1 Horváth Richárd: Források a csepregi erősség középkori történetéhez. = *Vasi Szemle* (továbbiakban: VSZ) 2006. 60. sz. 427–435. p.
- 2 Nógrády Árpád: Csepreg ostroma és Sárvár bevétele 1454-ben. = VSZ, 2010. 64. sz. 685–697. p.; Nógrády Árpád: Éleskő ura és Macskakő zsoldosai. „Feudális anarchia” alulnézetből. In: „A hadtáp volt maga a fegyver.” *Tanulmányok a középkori hadszervezet és katonai logisztika kérdéseiről.* Szerk. Pósn László – Veszprémy László. Bp., 2013. 253–275. p.
- 3 Nógrády Árpád: Kanizsai László számadáskönyve. *História Könyvtár. Okmánytárak* 8. Bp., 2011.
- 4 Dominkovits Péter: „Egy nemzetek lévén...” A Nyugat-Dunántúl Bocskai István 1605. évi hadjárata idején. Bp., 2006.
- 5 Dénes József: Csepreg és a Répce-vidék az Árpád-korban. In: *Tanulmányok Csepreg történetéből.* Szerk.: Dénes József. Csepreg, 1996. (továbbiakban: Dénes, 1996.) 82–118. p.

Csepreg határának Árpád-kori nemesi váraival is.⁶ Az új évezred elején, 2002-ben két kisebb tanulmányt írtam az 1454-ben⁷, illetve 1605-ben⁸ lezajlott csepregi hadi események kapcsán. Ekkor észleltem a templomkertben álló Mária-oszlopon a Nádasdyak 1671-ben levéselt címerét⁹, melyet

- 6 Dénes József: Az Árpád-kori kisváarak kérdései – Moson, Sopron és Vas megye várai. = *Vasi Szemle LIV* (2000) 55–64. – Eddig csak a dolgozat össze-foglaló fejezete jelent meg.
- 7 Dénes József: Hol volt a csepregi vár? = *Csepregi Promenáád*, 2002. 1. sz. 9. p.
- 8 Dénes József: A tatárok Csepregen. = *Csepregi Promenáád*, 2002. 4. sz. 11. p.
- 9 Félig levéselt Nádasdy címer a Mária-oszlopon. = *Csepregi Promenáád*, 2002. 5. sz. 13. p.

azóta helyreállítottak. Az azóta megszűnt Honismereti Kör ötvenéves évfordulóján rendezett helytörténeti konferencián 2006-ban előadtam Csepreg múltjának két alapvető kérdése kapcsán.¹⁰ A következő évben a főtéri kastély múltját tekintettem át.¹¹

Szekér György építésszel közösen 2008-ban elvégeztük a felsővárosi kastély előzetes kutatását.¹² Bük története kapcsán 2014-ben publikáltam a Meggyes közelében megfigyelt középkori várhely felmérését.¹³ Zárájfelben jegyzem meg, a város történetét¹⁴ és a Csepreg területén létezett erődített helyek múltját¹⁵ a világhálón is közzétettem.

Most a legújabb kori városavatás 30. évfordulója teremt jó alkalmat arra, hogy újra átgondoljuk az eddig ismert adatokat és az azokból adódó következtetéseket. Talán először a címet illik megmagyaráznom. Vajon mióta tölt be a Csepreg nevű település központi, egész környékére kiható központi szerepet? Egyáltalán, mikor keletkezett? A leginkább magától értetődő mindig a későbbi, jobban ismert állapotból visszatekinteni. Második legkorábbi adatunk 1257-ből származik, melyben királyi „vendégeket” (*hospeseket*) említenek. Ennek alapján bátran feltételezhetjük, hogy Csepreg már ekkor is város volt. Hogy mióta, azt sajnos nem tudjuk.

10 Dénes József: Két alapvető kérdés Csepreg kialakása körül. Adalékok Csepreg településtörténeti vázlatához. = VSZ, 2006. 60. sz. 422–426. p.

11 Dénes József: Csepreg főtéri kastélya. = Várak, kastélyok, templomok. Történelmi és örökségturisztikai folyóirat, 2007. 6. sz. 36–39. p.

12 A csepregi főtéri kastély történeti kutatása. (Szekér Györggyel közösen, kézirat) Csepreg, 2008.

13 Dénes József: Bük története a mohácsi vészig. = Vasi Szemle 68. (2014) 297–314. p., majd 2016-ban: Dénes József: Bük története a mohácsi vészig. In: Bük város monográfiája. Szerk: Csapó Tamás. Bük, 2016. 27–46. p.

14 <https://hellocsepreg.hu/hu/varostortenet>

15 <https://varak.hu/kereses/index/Telepules-vagy-megnevezes/Csepreg>

Egyháztörténet

Közvetett adatunk egy Csepreg délkeleti határában feltételezhető Karoling-kori templomról szól. 865-ben maga Adalwin salzburgi érsek (859–873) szentelt fel templomot egy Ablanza nevű helyen, és saját papot nevezett ki (*Conversio* XIII. c.). Utódja, Theotmár érsek (874–907) 900 tavaszán IX. János pápához írt levelében a morvákkal 894-ben szövetséget kötött magyarokról írta: „(...) felgyújtották az Isten egyházait és minden épületet elpusztítottak olyannyira, hogy egész Pannóniában, a mi legnagyobb tartományunkban egyetlen templom sem látható”.

Érdekes, eddig kevésbé ismert adatok sorát tárta fel Tímár Péter 2019-ben megjelent egyházi topográfiai adattárában.¹⁶ Kiderült, hogy a korábban ismerni vélt kettőnél eggyel több, konkrétan három plébánia volt a középkor végén Csepregen. A három csepregi plébános (Szűz Mária, Szent Miklós és Szent István király) 1476-ban együtt közösi tette ki a velük viszályban állt borsmonostori apátot.

Lőrinc csepregi városplébános és királynéi káplán 1350-ben a szentgotthárdi apát és jobbágysai közti perben folytatott vizsgálatot.¹⁷ Figyelemre méltó a királynéi káplán titulus, az Anjou-korban, amikor Csepreg királyi birtok volt, jórészt királynéi kezelésben állt.

1475-ben szerepel a csepregi *rector hospitalis*.¹⁸ Ez egyértelmű bizonyítéka annak, hogy városunkban ispotály működött. Ennek lehetőségét Kubinyi András már 1996-ban felvetette a Szent Katalin-templom kap-

16 Tímár Péter: Magyarország középkori településeinek és egyházainak topográfiai adattára I–VI. Szeged, 2019. 625–626. p.

17 MNL OL DL. 100046.

18 MNL OL DL. 49776.

2. kép. A városi igazságszolgáltatás jelképe volt a pellengér. Maradványát később másodlagosan, mint a vámsorompó ütközőjét használták (A szerző fotója, 2019)

csán.¹⁹ Az 1621-ben ostromon is átesett templom cinteremfala 1659-ben romos volt. Jó eséllyel megállapítható, hogy 1663-ban kerülhetett vissza a katolikusokhoz. Ekkor öntötte ugyanis Balthasar Herold bécsi harangöntő az ottani régebbi harangot.

A régi Boldogasszony-templom korában, még 1652-ben került vissza a katolikusokhoz. 1699-ban azt állították, hogy a Szent Miklós-templom Szűz Mária-oltára a Boldogasszony-templomból származott.

19 Kubinyi András: Csepreg a Nyugat-Dunántúl városhálózatában. In: Tanulmányok Csepreg történetéből. Szerk.: Dénes József. Csepreg, 1996. 134. p.

A felsővárosi templom Nádasdy Ferenc általi rekatolizálásakor, 1643-ban, a másik kettő továbbra is evangélikus maradt. Az adat, miszerint 1651-ben az egyik csepregi templom boltozat nélkül és romos cinteremfallal övezve állt – talán a szentkirályira vonatkozott.

Az 1646-os egyházlátogatási jegyzőkönyv az Alsóvárosból kivezető út mellett álló Csój-keresztet s mellette a királyi utat említi.²⁰

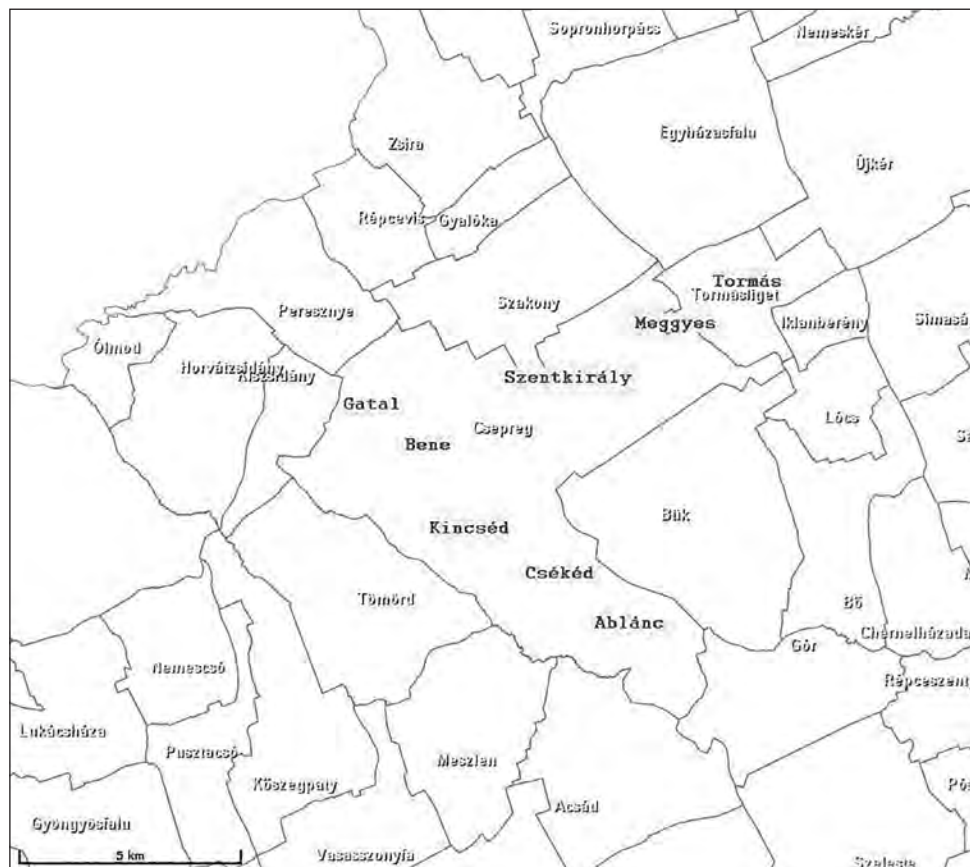
Birtokosok

Várnépi és várjobbágyi jogállású családok is kimutathatók a mai Csepreg határában. Ezek a locsmándi várispánsághoz köthetők. Legkorábbi adataink királyi birtoklásra utalnak. Nyugat-Dunántúl kiskirályai, a Kőszegiek talán Kőszegi Iván első nádorispánsága idején, 1281-ben kapták adományba IV. László királytól. Amikor 1327-ben elbuktak a királyi hatalommal szemben, elvesztették Csepregt is.

Az Anjou-korban a város a királyi birtokállományba tartozott, azon belül Piast Erzsébet királyné, majd unokája, Mária királynő kezelésében állt. Zsigmond király 1390-ben a Kanizsai családnak zálogosította, majd adományozta Csepregt. 1532-ig, kihalásukig az övék volt. Közben 1442–1454 között özvegy Kanizsai (I.) Lászlóné Garai Dorottya második férjeként Rozgonyi Rénold volt a város ura. Hasonló jogi alapon 1527-ben Frangepán Kristóf mint Kanizsai (IV.) László özvegyének, bérleti Drágffy Annának második férje is birtokolta Csepregt.

Kanizsai Orsolya János király általi fiúsítását követően, 1532-ben került a város a Nádasdyak birtokába, akik aztán Nádasdy (III.) Ferenc országbíró 1671-es fő- és jó-

20 Katolikus egyház-látogatási jegyzőkönyvek. 16–17. század. Szerk. Tomisa Ilona. Bp., 2002. 153. p.

3. kép. Csepreg történelmi határába olvadt, elpusztásodott középkori települések
(A szerző által készített ábra, 2025)

szágvesztése következtében veszítették el. A kincstártól 1677-ben Draskovich Miklós, a lefejezett országbíró Krisztina nevű leányának férje vásárolta vissza. Utódaik vizsgált korszakunkon túl, egészen 1731-ig voltak a mezőváros földesurai.

Külön kell szólnunk az Alsóváros középkori előzményének, Sárnak a birtokosairól, hiszen az csak addigi birtokosai, az Egerváriak kihalásakor, 1513-ban egyesült a szorosabban vett régi Csepreggel, s lett aztán a Nádasdy Tamás és Kanizsai Orsolya

közi házasságkötés következtében a Nádasdyaké és későbbi jogutódaié.

A máig fennmaradt Tapsony (Taksony) helynév miatt talán már Szent István nagypapja idején nagyfejedelmi, aztán királyi birtok lett. II. Géza király 1156-ra datálható adománya révén Albrecht és Gottfried német lovagoké, a Frankói (más néven Gős) család őseié lett. Ők egészen kihalásukig, 1475-ig birtokolták a területet, melyet – mint háramlott birtokot – Mátyás királytól aztán az Egerváriak kapták meg.

Elpusztult települések

Ahogy másutt is megfigyelhető, a nagy kiterjedésű csepregi határban is nem egy, a középkor végére „elpusztasodott”, megszűnt településről tudunk. Okleveles adatokkal is rendelkező települések:

Ablánc: mint völgyet (*Vallis Ablanch nomine*) egy 1233-as oklevél említi először. A trombitások földjeként 1255-ben szerepel. Mint falut 1279-ben a Kőszegi oligarcha család tagjainak birtokosztályában említik.²¹

Csékéd: egyedül a Csepreget 1255-ben említett oklevélben szerepel Ablánc és Csepreget között.²²

Gatal: az azonos nevű nemzetségnek²³ nevet adó település Csepreget és a két Zsidány között, a Kőszegre vezető út mentén helyezkedett el.²⁴ Első ismert említése 1225-ből maradt fenn.²⁵

Szentkirály: a valamikor 1083-ban – a névadó szentté avatása után – felszentelt templomról késő középkori adataink vannak. Első ismert említése 1476-ból maradt fenn.²⁶ Körülötte középkori településre utaló régészeti leletek is kerültek elő.

További feltételezhető települések

Bene: az azonos nevű szőlőhegy alatti víztározó építésekor jelentős számban kerültek

elő a gát nyomvonala körül egy Árpád-kori település helyét jelző régészeti leletek és jelenségek.

Kincsed: a helynév alapján középkori településre gyanakodhatunk. Nem konkrétan a mai Kincsedpuszta helyén, inkább attól délebbre, az Ablánc-patak mentén keresendő.

Meggyes: a helynév alapján szintén középkori településre gyanakodhatunk. Ezzel összhangban egy kis méretű, Árpád-kori nemesi vár helyét ismerjük itt, illetve annak közelében légifelvételek alapján egy további várhelyre is gyanakodhatunk.

Tormás: a helynév alapján itt is középkori településre gyanakodhatunk. Névadója feltehetően Árpád egyik dédunokája, Tormás herceg lehetett.

Itt kell megemlítenünk azt a már 1996-ban vázolt feltételezést,²⁷ miszerint a Frankóiak őseinek, Albrecht és Gotfried német lovagoknak, 1156-ban II. Géza által adományozott Sár (*Silva regalis que Saar vocatur*) birtok,²⁸ egy királyi erdő, a csepregi alsóvárossal azonosítható. Ezt erősíti egy ugyan ezen a területen feltűnő „királyi út” említése is. Zárójelben meg kell jegyezni, hogy egy kiváló nyelvész egyháztörténeti adattárában feltűnt, s általa Csepreggel kapcsolatba hozni vélt adat (1392: „Saar alio nomine Bodogazonfalwa”) nem erre a Sárra, hanem a mai Vasboldogasszonyra vonatkozik.²⁹

Erődített helyek

1. Vár

Csepreget a Kanizsaiak egyik rezidenciája volt. A 15. század elejétől a 16. század második évtizedéig rendszeresen lakott itt egy-

21 Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–V. Bp., 1890–1941. (reprint: Bp., 1985.) II. (továbbiakban: Csánki, 1985.) 731–732. p.

22 Farkas Sándor: Csepreget mezőváros története. Bp., 1887. 43. p.

23 Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I–III. Bp., 1900–1901. (reprint: Bp., 1995.) 454–458. p.

24 Csánki, 1985. III. 608. p.

25 Sopron vármegye története. Oklevéltár I–II. Szerk.: Nagy Imre. Sopron, 1889–1891. I. 10. p.

26 Kiss Gábor: Vas megye 10–12. századi sír- és kincseleletei. Szombathely, 2000. 31. p.

27 Dénes, 1996. 115. p.

28 Csánki, 1985. III. 628. p.

29 Mező András: A templomcím a magyar helységnevekben (11–15. század). Bp., 1996. 209. p.

egy családtag, akik tiszttartót is tartottak a városban.

A Kanizsaiak – a mai főtéri kastély előzményét – építették ki védművekkel ellátott kastéllyá. Az építkezés befejezését sejteti, hogy Zsigmond király és felesége, Borbála királyné 1423 novemberében Csepregen időzött Kanizsai István vendégeként. Ennek apropóját minden bizonnyal Kanizsai László és a királyné unokahúga, Garai Dorottya esküvője adta. Várkastélyként először 1509-ben hallunk az épületről, amikor Kanizsai János súlyos rabságban tartott benne familiárisai által jogtalanul elfogott és kirabolt embereket, alsólendvai Bánfi János familiárisait. Következő említései 1513-ból és a rá következő esztendőkből származnak.

1532-től a fiúsított Kanizsai Orsolya kezével a Nádasdyaké lett. A Nádasdy-kastélyban tartották 1605-ben Zrínyi (VI.) Miklós és a hírhedt Báthory Erzsébet leányának, Nádasdy Annának az esküvőjét. Ekkor tágas palotaként jellemzik az épületet. Pár héttel később, Bocskai fejedelem dunántúli hadainak parancsnoka, Némethy Gergely is ide hívta össze a szomszédos megyék nemességét. A kastély részletes összeírása 1608-ból ismert. Megemlíti, hogy a Némethy segédcsapataként ide érkező krími tatárok – nyilván 1605-ben – elvitték az épület – talán egy lakodalmas palota – üveglablakait.

Nádasdy Ferenc országbíró jószágvesztését, 1671-et követően a Draskovich, majd 1775-től 1884-ig a Jankovich családé lett. Klasszicista átépítése 1808–1811 között Hild Vencel nevéhez fűződik. Jankovich Gyula gróf aztán eladta a bécsi Schöller cukorgyárnak, 1927 után járási szolgabíróság, majd 2007-ig iskola működött falai közt.³⁰

2. Alsóvárosi kastély

Előzménye egy középkori *castellum* lehetett a Frankói, majd az Egervári család birtokában. Falai az álló épület vakolata alól itt-ott előbukkannak. Remélhetőleg többet is meg fogunk tudni róla az épület előttünk álló felújítása kapcsán. Ismert formáját 1860–1884 között, a Markovich család építkezéseinek köszönhetően nyerte el. Valamikor 1903 után került a jelentős cukorgyári érdekeltségekkel is rendelkező lovag, Rothermann Rudolf birtokába, aki 1945-ig lakta.³¹

3. Várospalánk

A Kanizsaiak birtokán épült erősség (*municio seu fortalitium*), amin minden bizonnyal magát a palánkkal és árokkal kerített várost kell értenünk. Kapitánya 1457-ben Gusztáv-i Spatin Wanko, 1462-ben pedig Guesch Larenz volt (*hauptmann*), aki mint Csepreg mezőváros kapitánya az előjárósággal közösen levelet írt Sopronnak egy eltört számszerij miatt.

Csepreg, amely kezdettől a legfontosabb és legnagyobb lehetett a vidék települései között, írott forrásokban csak 1255-ben bukkan föl. Királyi *hospesek* („vendégek”) által lakott voltáról 1257-ből értesülünk. *Civitasként* (városként) említik 1348-ban, majd 1357-ben is. Igen sokatmondó a város 1362 előtről ismert címere. Ez a háromtornyos városfalat ábrázoló típussal egyezik meg. A hasonló címerek kivétel nélkül várral rendelkező igazgatási központoknál ismertek (Sopron, Pozsony, Székesfehérvár, Zágráb, Buda). Egy 1360 táján kiadott városi oklevelet Tamás bíró és az esküdtek a csepregi polgárok közösségével együtt adtak ki.

Történelmi adataink arra utalnak, hogy Csepreg felsővárosa legkésőbb a 13. század közepe óta kiváltságot – kezdetben jórészt

30 <https://varak.hu/latnivalo/index/3016-Csepreg-Fotele-kastely-regi-var/> (Megtekintve: 2025. november 2.)

31 <https://varak.hu/latnivalo/index/3270-Csepreg-Alsovarosi-kastely/> (Megtekintve: 2025. november 2.)

német ajkú – királyi hospesek által lakott *civitas* volt. Erre utal plébániájának – kereskedővárosokra jellemző – Szent Miklós titulusa, jellegzetes négyszögletes piactere és a település magjának szabályos utcarendszere is. Ebből a korai városfejlődési szakaszból származik a Magyar Nemzeti Galériában őrzött gótikus csepregi Madonnaszobor. A városban már ekkor is jelentős szőlőművelés folyt, hiszen 1321-ben már hegyvámot szedtek, konkrét szőlőhegyelnevezéseket ismerünk. 1348-ban Csepreg, Kőszeg és Rohonc stájerországi borkiviteléről értesülünk. Csepreg 1390-ig tartozott a királyi városok sorába, ekkor Zsigmond a Kanizsai családnak adományozta. Ettől kezdve *oppidum*, azaz mezőváros volt egészen a 19. század végéig.

A városban két plébánia épült, ami még a nagyobb városok esetében is ritkaságnak számít. Egy 1522-es adat alapján körülbelül 1650 lakossal számolhatunk. A település jelentőségét mutatja, hogy zsidók lakta utcája is volt. A késő középkorban – a hazai városok többségétől eltérően – polgármester, bíró és későbbi adatok alapján tizenkét esküdtből álló tanács állt a város élén. Egy 1451-es oklevél tanúsága szerint Sopron, Kőszeg, Csepreg, Rohonc, Szombathely és Sárvár városzövetséget képezett. A Dózsa György vezette parasztfelkelés során, 1514. július 9-én Sopron megye Csepregen tartott közgyűlést, ahol Kanizsai Jánost kérték föl a megyei nemesség védelmére.

Egy 16. század végi adat szerint évente négy országos vásárt tartottak Csepregen. Közülük a középkorból konkrétan az évente Szent Mihály napján (szeptember 29.) tartottat tudjuk igazolni. Csütörtöki heti piacát is gyakran emlegetik forrásaink.

A város újabb virágkora a Nádasdyak idejére tehető. Nádasdy Tamás 1532-ben eljegyezte, majd 1535-ben feleségül vette Kanizsai Orsolyát, a fejedelmi méretű családi

vagyon örökösnőjét. Amikor Szulejmán szultán török hadai Kőszeg ostromát követően a szomszédos szakonyi mezőn táboroztak, a város annak köszönhette sértetlenségét, hogy Nádasdy ekkor éppen a törökökkel szövetséges magyar király, Szapolyai János híve volt. A Nádasdyak idején, 1549-ben egy összeírás a város kapuőrzeit említi, ami arra utal, hogy a mezőváros ekkor (s talán már korábban is) palánkkérrítéssel volt körülvéve.

A 16. század közepén a lakosság evangélikus lett. Egyháztörténetileg jelentős esemény volt az 1591. június 2–3-án tartott csepregi protestáns zsinat. Ekkor történt meg Nyugat-Magyarországon az evangélikus és a református felekezet elválása.

A Nádasdyak sárvár-felsővidéki uradalmához tartozó Csepreg a 16. század végén, a 17. század első felében a két szabad királyi város, Kőszeg és Sopron közötti területi sáv legjelentősebb települése volt. A megelőző századok után a 17. században is többször adott otthont Sopron vármegye közgyűléseinek, törvényszékeinek. De igazgatási funkciója eltörpült mindahhoz a szerephez képest, amit a térség reformációkori történetében játszott. A város kollégiuma a térség evangélikus nemességének, polgárságának fontos oktatási centrumává vált. Az eddigi kutatások 17. század eleji diákságát háromszáz főnél többre teszik. A Lethenyei István által a Nádasdyak másik mezővárosából, Keresztúrról áttelepített nyomda a város demográfiai, társadalmi fejlődését drasztikusan megtörő 1621. évi mérszárlás után is jelezte a település erejét, újjászületését. Farkas Imre nyomdája 1643-ig működött. Eddig 26 itt készült könyvet ismerünk. Több hitvitázó mű, kalendárium és imakönyv mellett talán a legérdekesebb közülük a balfi fürdőről szóló hidrológiai munka. A mezővárosi társadalom 17. század eleji erejét, dinamikáját a mezővárosi iparúzők oldaláról a céhszer-

veződések sora mutatja. A vargák 1611-ben, a szabók és a Répce-melléki molnárok 1614-ben, az egy céhbe tömörült szűcsök, nyergesek, szíjgyártók, fegyverkovácsok 1617-ben nyerték el privilégiumaikat. 1628-ban a bognárok és patkolókovácsok közös céhe, 1630-ban a kovácsok, 1643-ban a csizmadiák kaptak céhprivilégiumokat. A 17. század második felében, 1688-ban a takács céh kapott artikulusokat.

A Rákóczi-szabadságharc alatt a városban mindkét harcoló fél seregei számos alkalommal megfordultak. A kurucok részéről Forgách Simon, Bottyán János tábornokok, a labancok közül Pálffy János, Guido Starhemberg sarcolták meg a várost.

Csepreg jelentős részének pusztulásával, több ember halálával járt az 1776. április 1-jei tűzvész. Ezt az eseményt Kozma István akkori plébános versben örököltette meg. Ennek emlékére lett hagyománnyá a délután négy órakereszt felcsendülő harangozás.³²

4. Szent Miklós-templom

A Szent Miklós-templomot lőréses kőfal övezte, alapjai az új plébánia építésénél, a templom déli oldalán 1990-ben kerültek elő. A plébániatemplom ma látható részletei legrégibb formájukban a 14. század első felében keletkezettek. Első okleveles említése 1433-ból származik. A torony kapuzata késő gótikus, 15. századi eredetű. Már 1592-ben működő toronyórával büszkélkedhetett. A 18. században barokk stílusban építették át. Legutóbb 1939-ben esett át nagyobb átalakításon, hajója ekkor teljesen újjáépült. Főoltára Mária Terézia-korabeli, Johann Cimbalfestette oltárképpel. A templomkertben álló Mária-oszlop 1670 előtti korai barokk alkotás, nem eléggé hatásosan levészt Nádasy-címerrel.

³² [https://varak.hu/latnivalo/index/573-Csepreg-Csepreg-varospalank-arok/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://varak.hu/latnivalo/index/573-Csepreg-Csepreg-varospalank-arok/(Megtekintve: 2025. november 2.))

1621 januárjában az akkor Bethlen-párti evangélikus Csepreget feldúlta a Collalto vezette császári sereg. A harmincéves háború legsúlyosabb magyarországi pusztításának az ismeretlen nevű deák verse szerint 1223-an estek áldozatul. Mindkét csepregi városbeli templomot ostrommal foglalták el. Különösen a felsővárosi templom „kerítésében” a lakosok kitartóan védekeztek a császári zsoldosokkal szemben.³³

5. Szent Katalin-templom

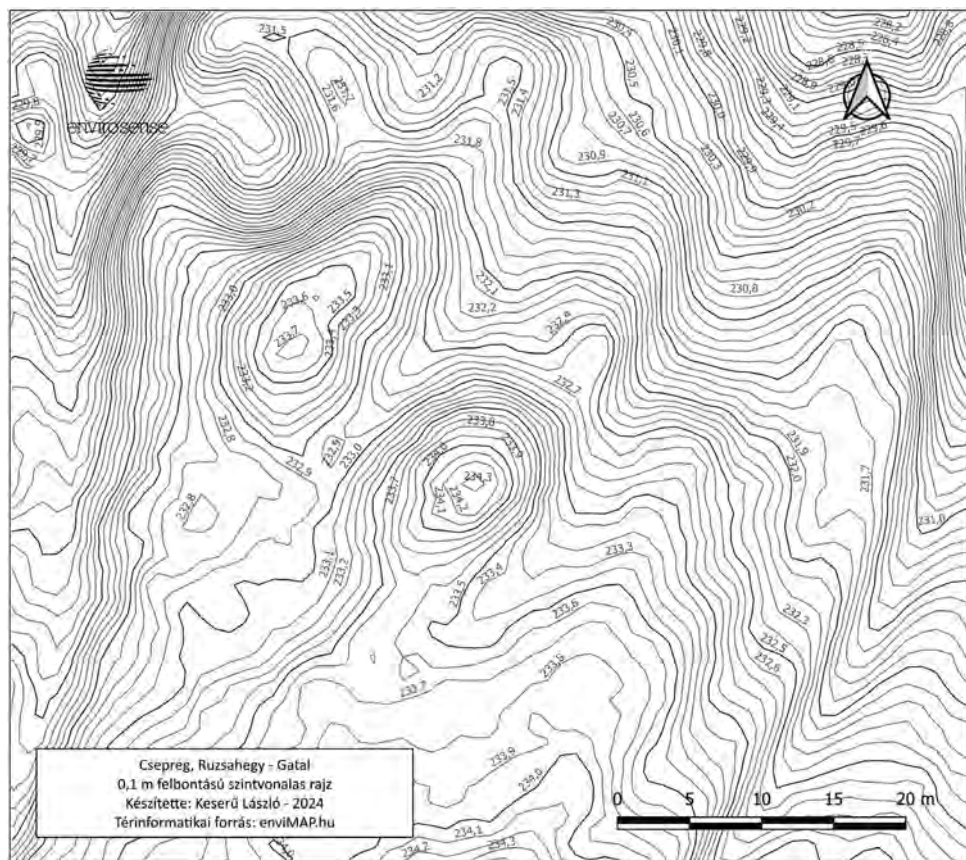
Az alsóvárosi Szent Katalin-templom műemléki kutatása során előkerült egy Egervári címeres zárókő. Tudjuk, hogy az Egerváriak 1475-ben a kihalt Frankói (vagy Gős, Gősfalvi) család birtokait kapták adományba. A Frankóiak ősei, Albrecht és Gottfried lovagok, 1156-ban jutottak II. Géza király jóvoltából Locsmánd környéki birtokaikhoz. Ezek közé tartozott a későbbi csepregi Alsóváros is. Az alsóváros eredeti neve Sár lehetett. Az itt található népi Csó utcanev is talán ezzel hozható kapcsolatba. Sár mindenestre a család birtokközpontja volt. A településen kívüli ábrázolása alapján az Árpád-kori Boldogasszony-templom lehetett az eredeti alsó plébánia. A Szent Katalin-templom helyén egy középkori ispotály feltételezhető.

Egy jelentősebb tűzvész után, 1592-ben építették újjá. 1621-ben az alsóvárosi lakosság értékeit itt tárolta, amikor Collalto császári generális zsoldosai megostromolták: „Legelőször is lenn az alsó templomot, Ostromolják szörnyen, miképp egy barlangot, Meggyújtják, dúlák és elvőnek minden jót, Az szegénység oda mit betakarított.”³⁴

Később, a 18. században barokk formában alakították át. Amikor az épületet 1877-ben

³³ [https://varak.hu/latnivalo/index/3020-Csepreg-Szent-Miklos-templom/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://varak.hu/latnivalo/index/3020-Csepreg-Szent-Miklos-templom/(Megtekintve: 2025. november 2.))

³⁴ Ismeretlen deák verse.

4. kép. Gatal várának helye a Ruzsa-hegyen
(Keszérű László feldolgozása az Envirosense Hungary Kft. adatai alapján, 2024)

az Üdvözítőről nevezett apácák (Isteni Megváltó Leányai) rendházává építették ki, a korábbi templom a zárda kápolnájává alakult, ekkor eklektikus átépítésen, 1885-ben pedig nyugati irányú bővítésen esett át. 1924-ben építették hozzá a sokáig iskolaként funkcionált északi szárnyat. 1997 óta idősiek bentlakásos otthonaként működik az egykori templomból és iskolából átalakított épület-együttes.³⁵

6. Boldogasszony-templom

Csepreg települése mellett, a városon kívül elhelyezkedő Boldogasszony-templom körül gyakran tartottak nádori és egyéb közgyűléseket, megyegyűléseket. A főleg osztrák zsoldosok („husziták”) ezt a városon kívüli templomot alakították erődítménnyé (*fortalitium*). Először 1454-ben említik, amikor Hunyadi János sikertelenül ostromolta

³⁵ [https://varak.hu/latnivalo/index/3269-Csepreg-Szent-Katalin-templom--kapolna/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://varak.hu/latnivalo/index/3269-Csepreg-Szent-Katalin-templom--kapolna/(Megtekintve: 2025. november 2.))

a Nankenreuter (vagy Ankenreuter) Nabukodonozor vezette zsoldosok itteni, szekérvár (*Wagenburg*) segítségével kialakított erő-dítményét.

A mai kápolnát a régi Boldogasszony-templom helyén, 1869-ben építtette Jankovich Gyula gróf neogótikus stílusban. Itt nyugszik Jankovich Antal gróf, a család csepregi birtokszerzője és felesége, Nemeskéri Kiss Katalin.³⁶

7. Szent Király-templom

A középkori templom alapfalrészleteit és a templom körüli temető 187 sírját Sosztarits Ottó tárta fel 1990-ben és 1991-ben. A többi csepregi és környékbeli templomhoz hasonlóan ez is védhető téglacinteremfallal rendelkezhetett.³⁷

8. Csékedí-berek

Az 1815-ben készült térkép szerint magányos domb emelkedett ki a Répce vizenyős beréből. Átmérője, ha komolyan vesszük a földmérő sematikus jelölésének méretét, körülbelül 20 × 25 méteres lehetett. Ma már teljesen eltűnt, felszíni nyomai nem láthatók. Talán az 1255-ben még külön helységgént említett Cséked határába eshetett.³⁸

9. Malomkert

Csepreg alsóvárosi részén, az úgynevezett Malomkertben, az egykori Répce-meder partján található egy jelenlegi állapotában egy méter magas és tíz méter tetőátmérőjű, csonka kúp alakú – sejtethetően – középkori *motte* (földhalmvár)-domb jórészt elhordott, elegyengetett maradványa (egykor három-

négy méter magas lehetett). A halmot egy 45 × 30 méteres téglalap alakú alacsony földtöltés övezi. Ennek déli és keleti szakasza földmunkák következtében nagyrészt megsemmisült, csak délkeleti sarka érzékelhető. A nyugati és északi oldal viszont jól látható. Keleti szélén egykor a Kis-Répce medre húzódott. A középkori birtoktörténeti adatokból arra következtethetünk, hogy a Frankóiak építménye lehetett. A területen középkori edénytöredékeket, köztük szürke színű, csigavonalas díszítésű Árpád-kori oldaltöredéket találtak. Felmérésére 1997-ben került sor.³⁹

10. Meggyes I.

2007-ben Nováki Gyulával egy téglalap alaprajzú várhelyet sikerült felmérnünk a szomszédos Meggyes-pusztá területén. Minderre Kóhalmi László (1958–2011), a hulladéklerakó telep gépkezelője hívta fel a figyelmünket.⁴⁰

11. Meggyes II.

A Meggyes I.-től 400 méterre keletre kettős árokkal övezett másik várhely látható a mepar (Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer [MePAR]) ortofotóján. Ovális belső területe körülbelül 40 × 25 méteres.⁴¹

12. Ruzsa-hegy

Csepreg központjától nyugatra három kilométerre található a jelenleg Csúsztatónak nevezett erdőrész. A Boldogasszony-patak völgyének kiemelkedő pontján rendkívül előnyös fekvésű domb, amely közvetlenül a Kőszeg–Csepreg út fölé magasodik. Az erdővel borított domb harmincméteres relatív magassággal emelkedik környezete fölé.

³⁶ [https://varak.hu/latnivalo/index/3019-Csepreg-Boldogasszonykapolna/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://varak.hu/latnivalo/index/3019-Csepreg-Boldogasszonykapolna/(Megtekintve: 2025. november 2.))

³⁷ [https://djanploja.wordpress.com/2019/03/27/csepreg-szentkiraly/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://djanploja.wordpress.com/2019/03/27/csepreg-szentkiraly/(Megtekintve: 2025. november 2.))

³⁸ [https://varak.hu/latnivalo/index/3018-Csepreg-Csekediberek/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://varak.hu/latnivalo/index/3018-Csepreg-Csekediberek/(Megtekintve: 2025. november 2.))

³⁹ [https://varak.hu/latnivalo/index/572-Csepreg-Malomkert/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://varak.hu/latnivalo/index/572-Csepreg-Malomkert/(Megtekintve: 2025. november 2.))

⁴⁰ [https://varak.hu/latnivalo/index/3017-Csepreg-Meggyes/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://varak.hu/latnivalo/index/3017-Csepreg-Meggyes/(Megtekintve: 2025. november 2.))

⁴¹ [https://djanploja.wordpress.com/2022/11/25/meggyes-masik-vara/\(Megtekintve: 2025. november 2.\)](https://djanploja.wordpress.com/2022/11/25/meggyes-masik-vara/(Megtekintve: 2025. november 2.))

5. kép. Középkori kőbánya gödre a Ruzsa-hegy lábánál
(Keserű László feldolgozása az Envirosense Hungary Kft. adatai alapján, 2024)

Valószínűleg a középkori – az azonos nevű nemzetség nevét viselő – Gatály faluhoz kötődhetett. Megközelíthető a csepregi Bene-hegyi tó nyugati partjáról induló, a Ruzsa-hegyi szőlők közt vezető, a dombgerincen haladó földúton keresztül. Miután kivágták a területet korábban borító sűrű fenyőerdőt, jól lehetett látni, hogy ott egy 7×6 méter (0,004 ha) alapterületű, ovális alakú közepső

dombot egy körülbelül 2 méter mély, 8–10 méter széles szárazárokkal vettek körül. Ennek külső oldalán az árokásáskor kidobott földből úgynevezett „külső sánc” képződött. Egyike legkisebb Árpád-kori várainknak. A várhelyen Árpád-kori edénytöredékeket, tapasztástöredékeket és csontokat találtak. Felmérését 1997-ben készítettük el.⁴²

42 <https://varak.hu/latnivalo/index/2934-Csepreg-Ruzsahegy-Gatal/> (Megtekintve: 2025. november 2.)

Függelék

Csepreg régmúltjáról szóló, saját blogomon⁴³ megjelent írásaim:

2013.03.28.	Csepreg elfeledett vára	2019.07.24.	Csepreg-Malomkert kitáblázva
2013.03.29.	A régi csepregi városháza	2019.08.15.	Gatal
2013.04.04.	Lakodalmas palota Csepregen?	2019.08.16.	A középkori csepregi kőbányászó gödrök
2014.08.02.	Törökdomb Csepregen	2019.09.16.	Csepreg és a Jankovicsok
2015.02.04.	Csepreg ostroma 1457-ben	2019.11.18.	Csepreg főtéri kastélya
2015.02.05.	Csepreg elfoglalása 1457-ben	2019.11.30.	Csepreg, Locsmánd és Sopron
2016.07.16.	Csepreg árkai	2019.12.03.	Ablánc temploma
2016.08.15.	A csepregi Boldogasszony	2019.12.04.	Borbála királyné Csepregen
2016.09.12.	A csepregi városárok	2019.12.07.	A csepregi kastély korszakai
2016.09.22.	A csepregi kastély sorsa	2019.12.14.	Csepreg város kezdetei
2019.03.26.	Neolitikus körárok Csepreg határában	2019.12.21.	A kastély titkai (Csepreg)
2019.03.27.	Csepreg-Szentkirály	2020.01.10.	Collalto grófja Csepregen
2019.03.28.	Római tábor Csepreg határában?	2020.12.10.	Csepreg erődített helyei
		2020.12.11.	Új megfigyelés Csepreg határában
		2022.11.25.	Meggyes másik vára
		2024.10.22.	A jáki templom kövei (Csepreg)

43 <https://djinaploja.wordpress.com/>